

УДК 371.134

О.М. Пискун

МЕТОДИ НАВЧАННЯ ОСНОВ ДИЗАЙНУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розкрито особливості використання різних методів і прийомів навчання основ дизайну майбутніх учителів технологій.

Ключові слова: *метод навчання, прийом навчання, розповідь, бесіда, інструктування, вправа, методи рішення творчих задач, робота з джерелами інформації і натхнення, рефлексія, самооцінка.*

О.М. Pyskun

METHODS OF TEACHING OF BASES OF DESIGN FUTURE TEACHERS OF TECHNOLOGIES

In the article there are the described features of the use of different methods and techniques of teaching of bases of design of future teachers of technologies.

Keywords: *method of teaching, technique of teaching, story, conversation, instructing, exercise, methods of decision of creative tasks, work with information generators and inspiration, reflection, self-appraisal.*

Для досягнення освітніх цілей у кожному конкретному випадку застосовуються різні методи і методичні прийоми співпраці викладача і студента. Пошук ефективних методів і прийомів навчання основ дизайну майбутніх учителів технологій стали метою даної статті.

В наукових джерелах методи навчання визначають по-різному: 1) як сукупність прийомів навчальної роботи; 2) як шлях, по якому викладач веде студента до знань; 3) як форму руху змісту навчання; 4) як способи взаємопов'язаної діяльності викладача і студента, спрямовані на досягнення освітніх цілей.

Класифікацій методів навчання відомо багато (А.М. Алексюка, Ю.К. Бабанського, В.І. Бондаря, І.Я. Лернера, М.І. Махмутова, П.І. Підкасистого, М.М. Скаткіна та ін.), однак, жодна з них не вільна від недоліків із-за складності, багатомірності і динамічності навчального процесу. Як зазначає В.І. Бондар, методи не вибираються із деякого набору, а конструюються в кожному конкретному випадку і тому можуть мати безліч модифікацій [1, с. 91-95]. І.П. Підласий наголошує, що кожний метод – самостійне творіння педагога, його творчий почерк, що спирається на особисте бачення і розуміння педагогічного процесу [3, с. 480].

В умовах особистісної орієнтації освіти говорять про методи і прийоми психолого-педагогічної підтримки, активні і продуктивні методи навчання. Це аж ніяк не заперечує традиційних, загальноприйнятих методів навчання, просто вони розглядаються з позицій активного прояву особистісної функції кожного

студента. Особливого значення тут набувають такі функції дидактичних методів, як:

1) афективна (здатність викликати позитивне емоційне ставлення до навчального матеріалу, почуття задоволення, захоплення);

2) когнітивна (здатність проникати в думки, сприяти кращому розумінню матеріалу, утворенню цілісної системи знань, викликати інтелектуальні почуття, розвивати мислення, уяву, спостережливість);

3) аксіологічна (сприяння формуванню особистих оцінних суджень і ставлень, вплив на систему цінностей, розвиток пізнавальних, творчих, естетичних потреб, формування стійких пізнавальних інтересів);

4) праксеологічна (формування досвіду репродуктивної і творчої діяльності, інтелектуальних, прикладних, дослідницьких, творчих умінь, досвіду спілкування і творчої взаємодії з іншими суб'єктами).

У навчанні основ дизайну застосовують такі *методи*: розповідь, пояснення, бесіда; ілюстрування і демонстрування; показ технологічних прийомів і операцій; практична робота, інструктування; тренувальні і творчі вправи; методи рішення творчих задач (інтуїтивні, евристичні, алгоритмічні); метод проєктів; робота з джерелами інформації і натхнення; підготовка рефератів, повідомлень, доповідей; розробка планів-конспектів уроків і виховних заходів, підготовка курсових і дипломних робіт, їх захист; методи контролю, рефлексії і самооцінки; і *прийоми*: створення ситуацій пошуку і думання разом; проблематизація, створення ситуацій, що викликають емоції подиву, сумніву, бажання розібратися; створення яскравих образних уявлень; використання опорних схем навчального матеріалу; актуалізація суб'єктивного досвіду студента; заохочення ініціативи, висловлювання власних думок; використання механізму цінування особистості студента, створення ситуацій успіху; створення ситуацій вибору і невизначеності; спонукання до пошуку альтернативних рішень; заохочення до постановки складних цілей і формування впевненості у їх досягненні; створення ситуацій взаємодопомоги і співробітництва; пряме і непряме спонукання до рефлексії на власні думки і почуття; забезпечення міжпредметних зв'язків тощо.

Коротко розкриємо специфіку застосування названих методів і прийомів.

Ефективність таких монологічних методів, як розповідь і пояснення, залежить головним чином від уміння логічно, систематично, послідовно, дохідливо, емоційно подати навчальний матеріал. Обов'язковим при цьому є задіяння суб'єктивного досвіду студентів, тобто опора й активне використання тих знань і вмінь, якими вони уже володіють. Проблемний виклад матеріалу допомагає підтримувати увагу і зацікавленість студентів, активізує їхнє мислення і творчий пошук.

У навчанні основ дизайну розповідь і пояснення, як правило, завжди поєднуються з демонструванням (натуральних об'єктів, художніх творів, зразків виробів), ілюструванням (символьних зображень – плакатів, схем, креслень, фотографій, рисунків), відеометодом або показом трудових прийомів і операцій. Методи демонстрування й ілюстрування також мають бути активними,

тобто передбачати самостійне вивчення студентами наочних матеріалів, їх аналіз, встановлення особливостей, взаємозв'язків, пояснення побаченого.

Бесіда є найбільш багатогранним діалогічним методом навчання. Вона, за умови її майстерного використання, чудово активізує мислення, є достовірним засобом діагностики наявних знань, сприяє розвитку пізнавальних сил студента, створює умови для оперативного взаємозв'язку суб'єктів навчання й управління пізнавальним процесом, має великі виховні можливості. Найвищого результату досягає та бесіда, в якій запитання ставлять студенти до викладача, а не навпаки, звичайно, за умови, якщо ці запитання мають пізнавальну цінність.

Інструктування призначене для розкриття змісту і способів виконання практичного завдання та коригування практичної діяльності студентів. Воно часто є сукупністю усного пояснення з одночасним демонструванням технологічного прийому чи операції. Зручною і звичною формою інструктування є письмові інструкції, інструкційні та технологічні картки, які забезпечують самостійну роботу студентів на занятті та в позанавчальний час. Для того, щоб звільнити студентів від тотального інструктування, яке формує в них суто виконавські якості, в дизайнерській підготовці застосовуються загальні інструкції-рекомендації щодо порядку виконання операцій, які забезпечують широке поле вибору дій. Для активізації розумової діяльності студентів під час проведення інструктажів вони залучаються до пояснення і демонстрування, спільного обговорення, пошуку помилок, які викладач може навмисно спланувати, пошуку альтернативних варіантів, раціоналізації технології. При цьому заохочується ініціатива і творчий підхід.

З метою оволодіння практичними вміннями і, особливо, навичками дизайнерської діяльності застосовуються вправи – повторне, багатократне, планомірне, систематичне, з поступовим ускладненням, можливо, довготривале, виконання певних дій. Особливістю в дизайнерській підготовці є те, що тут майже не використовуються тренувальні вправи за зразком. Вправи за алгоритмом використовуються для засвоєння навичок ергономічного і композиційного аналізу виробів, виконання імітації фактур матеріалів, різних декораторських прийомів, хоч вони і не передбачають жорсткого дотримання алгоритму.

Частково-пошукові і творчі вправи займають у навчанні основ дизайну провідне місце, вимагають від студента активної інтелектуальної діяльності, пошуку нестандартних рішень. Такими вправами є розробка виробу з дотриманням заданих умов (наприклад, розробка кухонного набору за стилістичними ознаками обробної дошки). Найбільша кількість вправ – на розробку дизайн-об'єкта за завданням творчого характеру (наприклад, розробка дизайн-об'єкту з використанням характерних ознак одного з історичних стилів; розробка дизайн-об'єкту на основі біологічного аналогу).

Значну допомогу студентам у розв'язку і виконанні творчих завдань надають методи рішення творчих задач – інтуїтивні, евристичні й алгоритмічні. Інтуїтивні методи спираються на нелогічні дії студентів, які мають непередбачуваний, інтуїтивний характер. Це методи фантазування, мозкового штурму, використання випадковостей. Алгоритмічні методи передбачають

чітке дотримання послідовності дій. Це методи синектики, морфологічного ящика, АРВЗ. Евристичні методи дозволяють наводити студентів на можливі рішення творчих задач шляхом перебору різних варіантів та їх скорочення. Спеціальними прийомами рішення дизайнерських задач є: прийоми аналогії, в тому числі біологічної, зміни розмірів, зміни матеріалів, подрібнення, об'єднання, гіперболізації, універсалізації, трансформації, деконструкції та ін. Застосування означених методів і прийомів значно розширює творчі можливості студентів.

Дуже цінним методом у дизайнерській підготовці є метод проектів, адже дизайнерська діяльність – передусім діяльність проектна. Метод проектів поєднує дослідницьку і продуктивну діяльність з процесом набуття знань та вмінь, ґрунтується на особистих інтересах і усвідомленні професійної значущості проекту. Проект може виконуватись індивідуально, колективно (усією академічною групою) або у групах по 2-5 студентів. Тема проекту обирається за ініціативою студентів. Вона може бути спільною для всіх, однак, мати різні шляхи і варіанти розв'язку. Метод проектів якнайкраще забезпечує реалізацію міжпредметних зв'язків та інтеграцію знань і вмінь з різних навчальних дисциплін та галузей людської діяльності.

Одним із найважливіших методів навчання основ дизайну є робота з джерелами інформації і натхнення. Джерелами інформації у художньому конструюванні можуть бути не лише навчально-методичні підручники і посібники, а й науково-популярні і періодичні видання, альбоми, каталоги виробів, науково-популярні телепередачі, відеофільми тощо. Цінним джерелом інформації є Інтернет, особливо, що стосується найсвіжіших новин у світі дизайну, доступу до дефіцитної літератури, в тому числі іноземної, пошуку необхідних ілюстрацій, фотографій, будь-яких зображень, відео.

Що стосується джерел творчого натхнення, то вони знаходяться повсюдно: у найближчому штучному і соціальному оточенні, у природі, творах мистецтва, власній особистості. Чим більше різноманітних, значимих для студента впливів навколишнього світу, тим більше особистих переживань, об'єм емоційної та образної пам'яті, тим більше ґрунту для фантазії, для виникнення нових ідей. Визначальне значення тут має така якість особистості, як спостережливість, вміння помічати непомітне, прекрасне і потворне, незвичайне у звичному і звичне у незвичайному. Для того, щоб розвинути у студентів спостережливість, пропонуються завдання, які спонукають до глибшого аналізу звичних об'єктів навколишньої дійсності (наприклад, запропонувати якомога більше незвичних застосувань алюмінієвої кружки, лінійки або пластикової пляшки).

Методи контролю й оцінки в навчанні основ дизайну мають свою специфіку і складність. Тут важко оцінити роботу студента за критерієм правильності-неправильності і близькості до навчального еталону, адже його немає. Можна оцінити ступінь самостійності, старанності, захопленості діяльністю, трудомісткості роботи, ступінь новизни й оригінальності продукту, його корисності для себе і для інших. Оцінює навчальну діяльність і її результат в першу чергу сам студент-автор, потім – інші студенти і викладач. Таку сумарну оцінку можна вважати найбільш об'єктивною.

Для формування адекватної самооцінки і здатності до самоконтролю застосовуються методи рефлексії, тобто спрямування уваги на власні думки і почуття, усвідомлення рівня і якості своїх знань та вмінь, порівняння теперішніх навчальних досягнень з минулими і бажаними. Періодично, після вивчення кожної теми, студентам пропонується відповісти на такі питання: Що нового і важливого для себе я дізнався? Які нові якості в мені з'явилися? Який мій найбільший успіх і як мені вдалося його досягти? Що було для мене найскладнішим і як я з цим впорався? Що я зрозумів і що залишилося для мене незрозумілим? Чого я ще хотів би навчитись? Така робота привчає студентів до постійного самоусвідомлення процесу і результатів учіння.

Отже, активне і творче використання всього різноманіття названих методів і прийомів навчання основ дизайну забезпечує для майбутнього вчителя технологій багатство навчально-виховних впливів, відкриває простір для його пізнавальних і творчих можливостей. Надання свободи вибору у змісті і способах дизайнерської діяльності дозволяє студентам найбільш вигідно проявити свої здібності, сприяє розвитку самостійності мислення, відповідальності за зроблений вибір, вчить працювати в умовах невизначеності, дає можливість спробувати свої сили в різних сферах дизайну. Різноманітність і широта змісту дизайнерської підготовки, доповнення теоретичного матеріалу історичними фактами, філософськими міркуваннями, даними психології, актуальними проблемами сучасного етапу розвитку дизайну формує у студентів цілісне уявлення про сучасний світ, естетичне ставлення до нього і, що головне, прагнення перетворювати його за законами Краси.

Література:

1. Бондар В.І. Дидактика: підруч. для студ. вищ. навч. закладів / В.І. Бондар. – К.: Либідь, 2005. – 264 с.
2. Лернер И.Я. Дидактические основы методов обучения / И.Я. Лернер. – М.: Педагогика, 1981. – 186 с.
3. Подласый И.П. Педагогика: новый курс: учеб. для студ. высш. учеб. заведений: в 2 кн. / И.П. Подласый. – М.: ВЛАДОС, 2001. – Кн. 1: Общие основы. Процесс обучения. – 576 с.